

Berta och Elsa Gellerstam

berättar för Sture Hjalmarsson 1985-04-11

Berta och Elsa födda 1897-10-15 resp. 1900-08-14 berättar att de är födda i Röshult och att deras föräldrar var gårdfarihandlaren Fritz Karlsson och hans hustru Hulda Olivia f. Jakobsson, födda 1865 resp. 1864.

Våra farföräldrar var gårdfarihandlaren Carl Johan Pettersson och hans hustru Maja Stina Jonsdotter födda 1824 resp. 1829 och de hade en gård i Ängabo.

Morföräldrarna var Svante Jacobsson och hans hustru Sofia Johansdotter födda 1834 båda två. Morfar kom från Gullered och mormor från Hägnen. De bodde i sin krafts dagar i Bredared Jansgården.

I vår barndom var det bara sex gårdar i Röshult och de som bodde där varifrån söder: Carl Andersson, Fredrik Josefsson, August Petersson, Alfred Björn, Alfred Karlsson och så vårt hem.

Vi hade en liten speceriaffär och dit kom folket från Röshult och handlade, men även folk från Bredared, Rånnaväg, Marbäcksk skogsbygd och Påbo. I Påbo fanns också affär, men en del av folket handlade väl på båda ställena.

Vi kunde öppna redan klockan 6 på morronen om det var någon som ville komma och handla då och sedan hade vi öppet till långt fram på kvällen, till och med på julafton.

Far var ju också gårdfarihandlare och därför mycket ute och handlade uppåt Bohuslän och Dalsland, så då var det vi barn som fick sköta affären. Knut skötte den innan han gav sig ut för att studera, han gjorde sin militärtjänst innan han började med studierna och sedan var det mest Elsa som skötte affären, medan jag fick stå för jordbruket.

De flesta varorna till affären kom med häst och vagn från Ulricehamn, men sedan det blev järnväg till Vegby hämtades det också en del varor därifrån. När far var hemma så körde han hem varorna, annars fick vi leja någon och när pojkarna blev vuxna så körde de också hem varorna.

På den tiden fanns ju inga kylanordningar, så de varor som skulle ha lite svalt fick vi ha i källaren. Men med smöret var det svårt för det ville gärna bli lite för mjukt ibland. Vi fick ju köpa in smöret från våra kunder, det var ju inte riktigt lika i kvalitén, så därför fick vi älta det tillsammans och det kunde vara rätt arbetsamt.

Ägg fick vi också ta emot av våra kunder, det var ont om pengar på den tiden, så man bytte till sig lite specerivaror för smör och ägg.

Det var många olika sorters varor som man skulle ha i en liten lanthandel, man skulle ju ha allt vad folk behövde för sitt uppehälle. Fotogen hade vi i ett uthus, men silltunnor och sirapsfat som vägde 200 kilo fick vi slita hårt med, när det bara var vi flickor hemma.

På sin gårdfarihandel körde far med häst och vagn, de varor som han hade när han reste ut tog ju snart slut, så vi fick skicka nya varor på järnväg till honom. Han sålde mest blecksaker, men han hade även textilvaror och leksaker. Vi barn tyckte det var så roligt när han kom hem och plockade upp sina leksaker.

Vår morfar var också gårdfarihandlare och han reste på Dalarna. Redan som barn hade han med sina föräldrar kommit till Bredared och på äldre dagar köpte morfar och mormor ett ställe i Röshult som hette Enåsen.

Våra farföräldrar hade en gård i Ängabo, farmor dog tidigt, ingen av oss minns henne och farfar byggde sig en liten stuga där han bodde sedan.

Men på den tiden fick alla hjälpa till att skotta snö på vägarna och en julafton blev det så mycket snö att alla måste ge sig ut att skotta. Farfar var också med och då förfrös han ena benet. Han kom så småningom till lasarettet och då var det inget annat att göra än att ta av benet. Sedan kunde han aldrig gå och då fick han vara hos oss och hos farbror Alfred så länge han levde.

Vi gick i skolan i Påbo och på den tiden var småskolan och folkskolan i samma hus. Berta gick först i småskolan för Ellen Sandlund och sedan för Anna Jacobsson, medan Elsa gick för Anna Jacobsson hela tiden. I folkskolan gick båda för Olivia Ohlsson, som var en mycket duktig lärarinna och hade väldigt bra ordning på allt.

Både Berta och Elsa läste för prästen i Marbäck, Berta för Lönnerblad och Elsa för Öhrwall. De äldre bröderna Karl och Ivar hade läst i Bondegärde, som var

komministerboställe på den tiden.

Vi gick alltid till Gällstads kyrka, så jag minns väl prosten Thomaeus, morfar och mormor fick också ofta besök av honom och vi tyckte att han var så snäll och trevlig.

Det var en mycket svår väg till Gällstad på den tiden, bara en dålig grusväg med många grindar på somrarna och på vintrarna när det var snö fick man köra på åkrarna för att komma fram. Som barn kunde vi tjäna någon liten slant med att öppna grindar åt de vägfaranade, fem eller tio öre fick man vara glad om man fick.

Det var en hel del folk som reste genom Röshult, alla som skulle till Påbo eller uppåt Gullered eller Hössna måste ju passera Röshult. Det var hästskjutsar och rätt många cyklister på den tiden. Vi flickor fick inte några cyklar innan vi var 17 år, men pojkarna fick i regel cyklar när de hade konfirmerats. Men vi lärde oss att cykla på pojkarnas cyklar och sedan fick vi en cykel tillsammans 1917. Det var lite skillnad på att vara flicka och pojke på den tiden.

I nästan varje ställe i Norra Gällstad var de bleckslagare och detta arbete sysslade de med tillsammans med sitt arbete på de små gårdarna. Många reste också ut och sålde sitt bleck själva under sådana tider som det inte var så brått med jordbruksarbetet. Pappa brukade vara hemma under slåttern och skörden, men annars var det vi barn som fick sköta jordbruket.

Våra bröder Knut och Nils började teologiska studier och blev präster. Det var kyrkoherde Victor Johnsson som uppmanade dem till detta. Han sökte i socknen efter lämpliga prästämmen och han tog kontakt med pojkarna i detta ärende.*Nils hade väl från början inte tänkt sig att bli präst, han hade kanske andra planer, men han ändrade sig och ville sedan gärna bli präst.

Knut däremot ville redan från början bli präst. De var båda mycket begåvade och hade börjat att läsa på korrespondens redan innan kyrkoherde Johnsson hade fått kontakt med dem.

Albert Josefsson i Röshult var också mycket begåvad, han hade nog också gärna velat komma ut och studera, men det blev aldrig så. Han läste och antecknade mycket i olika ämnen och särskilt var det sådan som hänt förr i tiden som han var mycket intresserad för.

Vårt jordbruk var inte så stort, vi brukade ha tre kor, några ungnöt, några grisar och så en häst.

Vi hade häst så långt tillbaka som vi kan minnas och som gårdfarihandlare var pappa tvungen att ha häst.

Men annars fann set en del i byn som hade oxar till en början, August Pettersson hade till en början oxar och Fredrik Josefsson hade oxar rätt länge. Men så småningom blev det hästar på gårdarna lite varstans.

Till en början hade vi ett tröskverk som man fick dra för hand och då måste det vara flera stycken karlar som drog, för det gick rätt tungt. Sedan sattes det upp ett vandringsströskverk som kördes med häst och jag tror att det var August Pettersson som satte upp detta, för han var ganska snickarkunnig. Det var ju en stor lindring i arbetet att kunna köra tröskverket med häst, men det var inte så roligt att gå och köra, bara runt, runt.

Det var också roligare att tröska innan vandringsströskverket kom, för då var det mera folk församlade och det tyckte vi var roligt.

Berta berättar att hon inte var så glad åt tröskningen, för hon brukade få vara uppe på ”stälén” och dra fram nekarna, där kunde det vara råttor ibland och dom var hon livrädd för...

Men rågen kördes inte igenom tröskverket, den tröskade pappa med slaga. Han ”präglatröskade” som man sade, detta för att halmen inte skulle brytas sönder, för den kanske man skulle ha att stoppa bolstrarna med.

Efter tröskningen skulle säden rensas och då hade vi en kastmaskin eller ”harpa” som vi körde den igenom. Då blåstes agnarna bort och de sämsta kornen sorterades ut så att bara det riktiga kornet blev kvar.

Sedan körde säden till Möllebo kvarn för att malas och mjölnaren där hette Johan Alfred Carlsson på den tiden.

Alfred Björn hade varit knekt och då bott på Röshults soldattorp, men efter det han tagit avsked köpte han en gård i Röshult. Han var även träskomakare och han gjorde träskor till oss när vi var små. Men sedan kom trätofflorna och då var det ingen som ville ha träskor längre.

Men till skolan behövde vi inte gå i träskor, då hade vi hemgjorda kängor, tillverkade av August Eriksson eller av skomakaren på Hultet.

Vi anlidade mest skomakarna på Hultet, för där behövde man inte vänta så länge på att få skorna lagade som hos August Eriksson, men annars var dom väldigt skickliga skomakare allesammans.

I Rånnaväg bodde skräddaren Klas Emil Petersson och han sydde kostymer till pappa och även till pojkarna, när de blev så stora att de skulle ha kostymer.

På hösten var det husförhör och det var många som hade en väldig skräck för dem. De hölls i skolhuset till en början och då fick man gå fram och ställa sig runt bordet i tur och ordning och svara på frågorna.

Men först räknades alla upp och var det då någon som inte var närvarande så skulle prästen ha reda på orsaken till detta.

De som arbetade hemma på jordbruken eller i bleckslagerierna fick ta ledigt när det blev husförhör, men det kunde ju vara en del som var ute på handelsresor och så var det en del som hade små barn, då räknades det som "laga förfall".

Ofta var det kyrkoherden och senare prosten Thomaeus som höll husförhören, men prästerna turades väl om, så att det var komministern ibland. Husförhören hölls senare i Påbo kapell, när detta var färdigt.

Om det var någon som blev sjuk och behövde söka läkare så kom läkaren hem till den sjuke på den tiden, men man fick ju hämta honom med häst och vagn förstås. Det var en provinsialläkare som hette Eklund och han var alltid snäll och gemytlig. Men närmaste telefon var då i Knapagården och skulle man då först dit och ringa till läkaren och sedan hämta honom, så tog det lite tid innan han kom.

Barnmorskan bodde i Gällstads kyrkby. I många år var det en som hette fröken Dahl och efter henne kom det en som hette Hilma Johansson. Det fanns ju inget ålderdomshem på den tiden, så de gamla fingo bo kvar i sina små stugor, även om de hade svårt att klara sig själva.

Det var många som hade det väldigt fattigt, men snälla grannar som hade det lite bättre gick till dem med lite förnödenheter då och då. Det var mycket vanligt att gå till dem med en flaska mjölk och hade man slaktat så kom man ihåg dem med en liten smakbit.

Uppe vid Påbovägen låg en liten stuga som hette Lönnelund, där bodde ett gammalt par som hette Svenning och Johanna. När Johanna blev ensam så gick hon omkring och hjälpte folk, med sådant de behövde hjälp.

Innan vår morfar köpte Enåsen och flyttade dit 1905 bodde där ett gammalt par som hette Svante och Sofia, han blev 93 år och hon 90. De bodde ändå i sin stuga så länge de levde.

De gamla talade om att det skulle ha funnits ett fattighus i Gällstad, men det är nog väldigt länge sedan. De barn som miste sina föräldrar blev utackorderade av socknen.

Morfar och mormor som bodde i Jansgården hade själva fem barn i livet. Men så var det en syster till mormor som var gift med en knekt i Gullered och han dog i lunginflammation när han var 50 år. De ägde ingenting utom sina fyra barn, där den yngste inte var alls gammal. Morfar och mormor fick ta hand om barnen, fast de själva inte hade så stor bostad. Flickorna som var lite äldre blev snart utackorderade, men pojken som bara var fyra år fick bo kvar hos morfar och mormor tills han blev tio år, då skulle han också utackorderas till lägstbjudande.

Morfar var med i fattigvårdsstyrelsen och den dagen då stämman hölls var både mormor och hennes syster så ledsna och grät hela dagen. Men så kom morfar hem och talade om att pojken hade kommit till närmaste ställe i Bredared, till en som hette Bolander och då kunde han ju komma hem och hälsa på varje kväll.

Även de äldre fick lämnas ut mot betalning när de inte längre kunde klara sig själva. Vår svägerska Sofias mor, som hette Augusta, tog emot en del gamla människor, hon kunde ha flera stycken samtidigt och dom bodde i ett stort rum allesammans. Hon var väldigt snäll emot dem och de hade det bra hos henne.

Det var när deras egna barn var små och Sofia berättade om detta ibland. I Totebo hade de en inackorderad som inte var riktigt klar i huvudet, han kom ofta till affären, han hade alltid en psalmbok i fickan och den tog han upp och läste i då och då. Han var mycket beskedlig och väldigt glad om man bjöd honom på kaffe.

På tal om kaffe så sålde pappa kaffe långt innan han började med affären. Det kom folk hem och köpte kaffe och jag minns ännu hur stora bönor det var. Det såldes orostat på den tiden och sedan rostades det i särskilda kafferostare som man satte på spisen sedan man tagit bort ringarna. På kafferostaren fanns en vev som man rörde om bönorna med ibland.

Det fanns också kafferostare som man rostade i, över öppen eld, det var en liten behållare på ett långt skaft och då fick man skaka om ibland.

Järnspisar var vanliga i köken redan i vår barndom, men i Jonsbo hade de ingen järnspis utan lagade maten över öppen eld. Gumman där hette Tilda, hon var kokerska och det var konstigt att de inte skaffat järnspis.

Några av stugorna däruppe är inte längre kvar. En stuga hette Björkäng, där bodde ett par kusiner som hette Johan och Mari och efter deras död revs denna stuga. Den låg nedanför Karl Karlssons i Röshult.

Stigamot som var ett torp under Gällstads prästgård är rivet och likaså Grönelund i Ängabo.

I Påbo fick vi hämta vår post på den tiden och den fick vi barn ta hem när vi varit i skolan. Amadeus Pettersson från Boarp var lantbrevbärare i många år och han lämnade in posten till Otto Larsson, det är där Elof Berglund nu bor och där fick vi också lämna den avgående posten.

Vi hade en tidning som hette "Svenska Folkbladet" och så naturligtvis Ulricehamns Tidning. Det var rätt mycket brev på den tiden, för då fanns det ingen telefon där affärer, resehandlare och bleckslagare kunde uträtta sina ärenden och för de som hade släktingar på annat håll, så var detta enda sättet att uppehålla kontakten.

När sedan telefonen kom så var det vi och affären i Påbo som var de första abonnenterna. Då var det hela byn som använde denna telefon och man betalade också lite för att man fick använda den.

Telefonstationen låg i Frölunda och den familjen som skötte den hette Svensson.

Den förste som körde bil häruppe var vår bror Ivar Karlsson, men han bodde ju inte i Röshult då. Han var elektriker och bodde först i Gårdö och sedan på Fridhem där han också hade en liten elektrisk affär. Ibland hade han svårigheter med att starta sin bil och då fick vi alla hjälpa åt att skjuta igång den. Den förste som bodde i Röshult och hade bil var nog Arne Carlsson, men det var ju först på 1930-talet.

Några särskilda nöjen för ungdomen var det väl inte i Röshult, men efter bröllop brukade det ordnas ungdomskalor och kanske även vid andra tillfällen. Så kunde man lägga ihop och ordna "bal" på något ställe och på somrarna fanns det dansbana i Rånnaväg.

När Ivar kom hem från Amerika hade han en radioapparat med sig och då var det riktig folkvandring till vårt hem, bara man hörde aldrig så litet, så tyckte man att det var väldigt roligt.

Gustav Larsson i Hästhagen spelade dragspel och vi tyckte det var så roligt att lyssna på hans musik på sommarkvällarna.

Det gick en del luffare genom byn på den tiden och dom var vi barn lite rädda för. En del skärslipare som sades vara ryssar hade man också viss skräck för. Tattare och zigenare kom också och slog läger, men det hördes väl aldrig till att de var så farliga. En gumma som kallades "Tattare-Manda" har jag hört talas om, hon kunde visst bota barn som hade "Engelska sjukan".

Några veterinärer hörde man inte talas om som barn, men man kunde gå till ett ställe i Dalstorp som hette "Fröjdelund" och få medicin till djuren om de blev sjuka.

I början på 1920-talet fick vi ett eget gudstjänsthus i Påbo, det var kyrkoherde Johnsson som hade tagit initiativet till detta och vi var med när det invigdes. Det var rätt mycket folk i Påbo på den tiden och de första kyrkvårdarna i Påbo kapell var pappa och Frans Edberg. Efter Edbergs död blev Artur Berglund kyrkvård efter honom.

Berta Gellerstam, Röshult
15/10 1897-19/7 1995

Elsa Gellerstam, Röshult
14/8 1900-10/10 1995